

ЖИВОТ ЈЕ ЖИВ – КА НОВИМ ЧИТАЊИМА ДЕЛА АНЂЕЛКА КРСТИЋА
(Мирјана Бојанић Ђирковић, *Живот је жив – ка новим читањима дела Анђелка Крстића*, Прокупље – Скопље, Народна библиотека „Раде Драинац” – Српски културно-информативни центар СПОНА, 2024)

Научна монографија *Живот је жив – ка новим читањима дела Анђелка Крстића* објављена је у години која је на више начина значајна за реafirмацију дела овог писца. Најпре треба поменути да су током 2024. године објављена изабрана дела Анђелка Крстића у оквиру престижне Антологијске едиције Матице српске, *Десет векова српске књижевности*, а потом и да је исте године објављено ново издање романа *Трајан* (први пут објављеног 1932). Приређивач наведених дела је, заправо, аутор монографије *Живот је жив*.

У односу на поменуто дела из 2024. године у којима се Анђелко Крстић представља собом, односно својим делом уз обавезне приређивачеве предговоре, поговоре и напомене, монографија *Живот је жив* даје смернице за свеобухватно и ново сагледавање дела Анђелка Крстића, често из угла савременог младог читаоца. Предмет ове научне књиге су приповетке, роман, књижевно-научни списи Анђелка Крстића, али и метакритичка тумачења дела овог ствараоца. Раду Анђелка Крстића овде је приступљено кроз више оквира: књижевноисторијски и дијахронијски, савремени књижевно-културолошки, уз указивање на потенцијал Крстићевог дела за нова, савременом методологијом актуелизована читања попут имаголошких, новоисторијских, посткласичних нараторолошких и сл.

У уводном делу монографије читалац може сазнати важне податке о књижевно-културној мисији Анђелка Крстића, те упознати овог писца као својеврсног прегоаца. Такође, читалац може пратити пут рецепције Крстићевог дела од уласка у канон тадашње наше националне књижевности (превасходно задобијањем награде Академије седам уметности 1934), преко периода потискивања до реafirмације. У том контексту наведене су и информације о књижевним трибинама, предавањима и другим дешавањима које су осмишљавали и реализовали аутор књиге и рецензенти, са циљем доприношења рецепцији овог ствараоца у свеколикој, а нарочито омладинској читалачкој публици.

Монографија је сачињена из тринаест поглавља дијахронијски и проблемски организованих. У првом поглављу размотрени су оквири рецепције дела Анђелка Крстића у односу на књижевноисторијски концепт, регионалну књижевност, а у спрези са аутентичношћу *реалистичкој* стваралаштва Анђелка Крстића на тадашњем простору Старе и јужне Србије, далеко од књижевне и националне матице.

Кроз друго поглавље читалац се враћа самим почецима Крстићевог стваралаштва – његовом сакупљачком раду на подручју фолклора и првим публикованим прилозима, што је сагледано као доминантан мотивациони фактор Крстићевог укупног стваралачког процеса. Поглавље је насловљено према реченици из романа *Трајан* – „А код Симјане нешто се рођаци прибирају”, чиме се алудира на доку-

ментарност као поетичко обележје стваралаштва и укупне мисије деловања Анђелка Крстића. Овде су размотрени свадбени обичаји у роману *Трајан*, од дочека сватова до испраћаја са „предисторијом” невестинских тужбалица у родитељском дому, обичаји у вези са испраћањем и дочекивањем печалбара, божићни обичаји, прослављање Бајрама и др. У овом поглављу се откривају неке недовољно истакнуте одлике Крстићевог дела као што су космополитско *сликање* тадашњег македонског живља које је сачињавала конфесионално и национално хетерогена група, те интеркултурни аспекти Крстићевог дела.

У трећем поглављу се тумачи Крстићев приповедачки поступак, а као његова суштинска одлика истиче се *ејско њриповедање* у значењу опширности, исцрпности, али и интенције похрањивања једног ишчежавајућег света и његовог система вредности. Међутим, овде се истиче и модернизација Крстићевог приповедања нарочито у погледу обликовања ликова изразите психолошке дубине и комплексности, те кроз коришћење елемената технике тока свести која се и у светској књижевности афирмише тек неколико година пре објављивања романа *Трајан*. У овом одељку се разматрају и жанровски аспекти дела *Трајан* (елементи саге, романа – епопеје, романа лика, романа простора, психолошког романа, реалистичког романа и др.).

Ауторка монографије је посветила пажњу жени у прози Анђелка Крстића, било као лику или симболу. Стога је у четвртом поглављу дата галерија женских ликова Крстићевих дела са посебним освртом на њихове функције. Такође је истакнута и суштина разних улога жене у Крстићевој прози.

Два поглавља монографије доносе нове увиде у наратолошки слој дела Анђелка Крстића. Ауторка монографије је указала на поетику уметнутих прича у Крстићевим делима, до чега су је довели фреквентни сегменти о *ћамним кућовима* и топоси *грућих месћа* у Крстићевој прози. Ауторка закључује да „имплицитном поетиком, оствареном светом приче комплексних, типолошки различитих, изолованих, укрштених и прожимајућих, реалних, апстрактних и симболичких простора Анђелко Крстић надилази географске и друге периодизацијске одреднице историје књижевности и улази у круг стваралаца дела универзалне уметничке вредности коју, између осталог, потврђује и вишедимензионалан наративни свет скривених, тамних, а чудесних кутова који га чине отвореним за нова читања. Са истог прага где се у Ранковићевом роману назире путеви скривених етнографских наратива који мењају стратегију читања Сељанке (Вукићевић, 2015: 506–509), у Кочићевим приповеткама магични реализам (Кољевић 2011: 9–23), а у Андрићевом наративу изазов за истраживање савремене концептуализације простора, и, уопштено, отварају могућности новог искуства и доживљаја прозе српског реализма, осветљава се и отворени далеки, епски свет Крстићевог текста.” (114–115). По значају, на ово поглавље се надовезује одељак о лирском реализму као важном обележју прозе Анђелка Крстића. Након компаративног тумачења приповетке *Три цваницика* (у релацији са Кочићевим делом), и након издвајања типичних и специфичних одлика лирског приповедања у реалистичком проседеу Анђелка Крстића, наведени су аргументи са његово даље и детаљније сагледавање унутар поетике лирског реализма у српској књижевности: „У наратолошком слоју овог дела (*Три цваницика*,

прим. А. Б.) карактеристична је редукција уводне дескрипције као топоса реалистичких приповедака и романа, углавном обликованог из угла свезнајућег хетеродијегетичког приповедача. Уводна дескрипција је у овој приповеци сведена на две реченице, прожете коментаром: *Прийеїла зима, снеї, веїавица. Закрчени їуїтови їланинскої села.* (Крстић и Јевтић, 2024: 88). Елементи фокализованог исказа, уједно интензификатори доживљаја зиме и у процесу рецепције (притегла, закрчени) не само да су у служби морфолошког оквира драме која ће уследити, већ постају и њени антиципатори. И сами градирани, интензификатори (притегла – закрчени) су у аналогном односу према драмској (трагичкој) радњи ове приповетке. С друге стране, редукована дескрипција развијаће се унутар саме приповетке управо на местима где очекујемо коментаре филозофскоидеолошког типа. Наравно, они не изостају, али се повлаче пред рефлексивним коментарима заоденутим дескрипцијом, углавном унутрашње фокализованом.” (127–128).

Два опсежна поглавља монографије посвећена су књижевно-научном спису *Сећања* (односно *Наши їредци*) Анђелка Крстића. Они су најпре сагледавани као прилог мемоарско-аутобиографској грађи о Старој Србији, где су нарочито анализирани документарно-културолошки аспекти овог списка у домену јавног живота, приватног живота и војничког живота у Старој Србији. У наредном поглављу спис је сагледаван кроз поетичка обележја документарно-уметничке прозе српског реализма, са тежиштем на топосима Крстићевих *Сећања*, слици Старе Србије, појму и значењу граничности у Крстићевом делу, усменој традицији.

У односу на претходна поглавља која доприносе научним истраживањима Крстићевог свеколиког дела, истичемо нарочит значај потоњег одељка окренутог савременом читаоцу; управо овакви одељци постају права спона дела заборављеног писца и савремене публике. Ауторка се у овом одељку ухватила у коштац са неким конкретним проблемима у савременој рецепцији дела Анђелка Крстића који се махом тичу идеолошких учитавања, наводећи експлицитно и без задршке проблеме на основу свог искуства са трибина о Крстићевом делу.

Последњи одељци монографије посвећени су животу, раду и бблиографији Анђелка Крстића који су сумирани кроз својеврсни поетички појмовник овог писца; из мора одредница покушаћемо да издвојимо најзначајније: Дримкол, Лабуништа, документарна проза, скривени наративи, фолклорне форме, цензура, Стара Србија, национална српска књижевност...

На основу свега што смо истакли можемо закључити да је монографија *Живоїї је жив* сума досадашњих тумачења дела Анђелка Крстића, у исти мах подстицајна за даља уроњена читања његових дела. Након што га је као приређивач представила њим самим, романом *Трајан*, приповеткама *Печалбарова жена*, *Вечийо дужни*, *Оїмица*, *Покојни Алија лулар*, *На Божић*, *На Бајрам*, *Јове најоличар*, *Три цванцика*, *Мајка*, Мирјана Бојанић Ћирковић је Анђелка Крстића представила и као ствараоца испред свог времена, са великим потенцијалом за актуелне методолошке приступе.

Александра Д. Благојевић¹

<https://orcid.org/0009-0000-0601-2991>

¹ a.blagojevic-20392@filfak.ni.ac.rs